

University of Groningen

Het topje van de ijsberg

Boschman, Nienke; Hacquebord, Louwrens; Veluwenkamp, Jan Willem

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:

2005

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Boschman, N., Hacquebord, L., & Veluwenkamp, J. W. (editors) (2005). *Het topje van de ijsberg: 35 jaar Arctisch centrum (1970-2005)*. (Volume 2 redactie) Barkhuis Publishing.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

Van Roodeschool naar Longyearbyen

J.B. Boschman

“Roodeschool is de noordelijkste plaats waar je met de trein kunt komen”, vertelde meester Nauta ons tijdens de aardrijkskundeles. De kaart van Nederland hing over het schoolbord en de aanwijspijp prikte Roodeschool aan. Dat gebeurde in 1954 in Neede en Roodeschool leek onbereikbaar ver weg. Enkele jaren later hoorde ik voor het eerst Scandinavische muziek. Ik wou naar dat noorden. In 1978 publiceerde Bert Jansen zijn eerste roman, *Verder naar het noorden*. De titel alleen was voldoende om de roman te kopen. In Roodeschool was ik toen al geweest, op de fiets vanuit Groningen, ook al noordelijker dan Neede, en ik studeerde Noorse taal- en letterkunde. De meest noordelijke plek die in 1978 onbereikbaar ver weg leek, was de noordpool geworden. Het ‘gevoel’ daarbij kwam dicht bij een vierregelig gedicht van Leo Vroman:

“Was de wereld maar plat want
dan kon ik zitten op de rand.
Ik moet er soms zo naar verlangen
mijn benen af te laten hangen.

De diepte aan de andere kant...”

In 1978 was professor Amy van Marken al lang een enthousiaste pleitbezorger van het Arctisch Centrum geworden. Voor haar sprak vanzelf dat wij, studenten, symposia, Arctische dagen en tentoonstellingen bezochten. Ze hield nauwlettend in de gaten welke studenten er bij een Arctisch gastcollege aanwezig waren. Zij vond ons altijd met te weinig in getal.

Vanaf het moment dat ik als student de Faculteit der Letteren binnen stapte, was het Arctisch Centrum merkbaar aanwezig. Toen ik als secretaresse bij het Scandinavisch Instituut – en later bij Europese Talen – werkte, waren er ook de “zakelijke” contacten met de medewerkers van het Arctisch Centrum. Daardoor kreeg “Arctisch” er voor mij nog een aantrekkingskracht bij: die van een klein team dat zich op één onderwerp concentreert. Ik hoefde niet lang te denken toen secretaresse Marijke Sarneel en ik op het Noorderstation op onze trein richting Roodeschool stonden te wachten en zij mij vroeg “Wil jij mij niet vervangen?” Marijke zou een jaar lang niet werken omdat zij een opleiding ging volgen. Mijn antwoord was “ja”, zeker nadat Louwrens Hacquebord mij op datzelfde station

vroeg “Kun jij niet bij ons komen?” Dat was in 1992. Ik werkte er nog geen maand toen ik in artikel “Longyearbyen” las en twee dingen dacht “daar wil ik heen” en “daar kom ik natuurlijk nooit”. Net als Roodeschool bleek ook Longyearbyen bereikbaarder dan ik dacht. Ik kwam er wél.

“Arctisch Centrum? Hoe kom je dáár nou terecht? En wat doe je daar dan?” Dat zijn de vragen die ik krijg als ik vertel waar ik werk. Hoe ik er terecht kom, staat hierboven. Een opsomming van wat een secretaresse zoal doet is niet zo bar interessant. Maar soms krijgt ze een klein verzoek dat bijzondere gevolgen heeft. Eind 1993 vroeg Louwrens Hacquebord mij een groep studenten uit te nodigen voor een vergadering. Ik wilde weten wat er dan op de agenda moest staan, het antwoord luidde: “De excursie naar Spitsbergen”, mijn reactie daarop: “Ik wil ook wel mee”. “Dan moet je ook op de vergadering komen.”

De excursie van 1994 was de eerste excursie naar Spitsbergen die het Arctisch Centrum organiseerde. Deelname stond open voor studenten die een voldoende gehaald hadden voor het tentamen van het bijvak “Arctische Studies: Leven en overleven in het Poolgebied”. De groep bestond uit negen personen, vijf vrouwen en vier mannen. Louwrens Hacquebord en Frits Steenhuisen leiden de excursie. De deelnemers hebben de excursie zelf betaald; dankzij steun van de Stichting Plancius uit Amsterdam was de excursie betaalbaar.

Vanaf februari 1994 kwamen de studenten die zich als deelnemer opgegeven hadden elke twee weken bijeen om zich inhoudelijk op de excursie voor te bereiden. De bijeenkomsten waren ook bedoeld om elkaar al vast wat beter te leren kennen en om een aantal praktische zaken te bespreken. Wat neem je mee? Welk schoeisel kun je het beste dragen? Welke weersomstandigheden kom je straks tegen en hoe kleed je je daarop? Hoe regelen we het met ons voedsel? Hoe gedraag je je in een gebied als Spitsbergen? De “paklijst” we toen opgesteld hebben, wordt nog steeds gebruikt.

Maarten Loonen had een verblijf in Ny Ålesund gepland voor zijn brandganzenonderzoek. De excursie zou binnen het verblijf van Maarten Loonen in Ny Ålesund vallen. Tijdens de voorbereiding werd afgesproken dat wij hem, als de omstandigheden dat toelieten, zouden assisteren bij zijn ganzenonderzoek. Tot de inhoudelijke voorbereiding behoorde daarom ook een nadere introductie van zijn onderzoek. Ko de Korte gaf een extra college over Arctische vogels en de jagers in het bijzonder.

De studenten verrichtten voor de excursie een korte literatuurstudie. Een deel van deze daarvan is, achteraf, impliciet verwerkt in het excursieverslag, een

ander deel is opgenomen in de documentatiemap. De documentatiemap bevatte artikelen over de geologie, geografie, flora en (avi)fauna, geschiedenis, mijnbouw en nederzettingen van Spitsbergen. Bij de documentatiemap hoorden daarnaast een kaart van Spitsbergen, een kaart van Adventdalen en een kaart van de Kongsfjord met Brøggerschiereiland.

Tijdens de excursie maakten de deelnemers bij toerbeurt notities. Deze notities zijn na terugkomst verwerkt in het excursieverslag.

De excursie was voorbereid in samenwerking met het Oecologisch Instituut van de Friedrich Schiller Universität in Jena (Duitsland). Onder leiding van Dr. Hans Ulrich Peter is een groep biologiestudenten naar Spitsbergen gereisd. De groepen hebben slechts een deel van de excursie samen opgetrokken; samen waren de groepen voor het kwetsbare gebied te groot.

In Ny-Ålesund zetten we ons tentenkamp op. De twee dagtochten die we vanuit Ny-Ålesund maken, moeten ons voorbereiden op de gletsjeroversteek en op de meerdaagse tochten die we zullen lopen. Tijdens alle tochten wordt de theorie van de college-uren en de documentatiemap in de werkelijkheid van het landschap, de flora en fauna concreet gemaakt. Rustpauzes zijn een uitstekende gelegenheid voor een veldcollege, maar als het nodig is staan we ook stil bij een pingo, vogelrots, polygoon, eindmorene of puinkegel – altijd van nadere uitleg voorzien door de excursieleider. Soms zijn er verrassingen: een ‘tentskamp’ van plastic tenten dat het werkgebied blijkt te zijn van een wetenschapper die vegetatie-experimenten doet om te onderzoeken welk effect temperatuurverhoging op de toendravegetatie heeft. Twee Finnen die metingen verrichten op de landtong bij Kwade Hoek, zij proberen inzicht te krijgen in de processen die een rol spelen bij de vorming van structuurbodems. Of, op één vierkante meter toendra een paartje foeragerende sneeuwhoenders en een paar sneeuwgorssjes, slechts enkele meters van ons verwijderd.

DE GLETSJERTOCHT

Zaterdag 9 juli is een grote dag. We zullen het Brøggerschiereiland oversteken. We maken deze tocht over de Oostelijke Brøggergletsjer samen met de biologiestudenten uit Jena. Vanuit Ny-Ålesund volgen we de weg naar het Zeppelinfjell het Brøggerdal in. De tocht over de zijmorene van de gletsjer valt ons zwaar. Gelukkig is het weer redelijk en het uitzicht over de Kongsfjord is mooi. Aan het eind van de zijmorene, maar nog ruim vóór het firnbekken, besluiten de gidsen dat we daar de gletsjer oversteken. Er ligt veel meer sneeuw

op de gletsjer dan we vooraf dachten. Als we de dikte van de sneeuwlaag met de meegenomen bamboestokken peilen, blijkt die minstens anderhalve meter te zijn. De bovenste laag is te zacht om op te staan, er moet stevig gespoord worden. Een sliert van twintig mensen lang trekt een spoor over de gletsjer dat nog lange tijd zichtbaar zal blijven. Af en toe valt iemand voorover in de sneeuw. Opstaan is moeilijk, maar er is altijd een helpende hand die je aan je rugzak weer omhoog trekt. We richten onze route op een nunatak aan de andere kant. Daar gaan we in zuidelijke richting tot we na een lange klim bij de waterscheiding Skaret aankomen. Daarachter ligt een gletsjermeertje. Het uitzicht over het Forlandsund op Prins Karls Forland is schitterend. Bij de afdaling volgen we het dal van één van de smeltwaterrieviertjes. De beste route voor de afdaling blijkt die door de rivier. Het is een bijzondere ervaring om door een gang te lopen waarvan de wanden uit sneeuw en ijs bestaan. De roman "Het ijskasteel" van de Noorse auteur Tarjei Vesaas ontwaakt in mijn geheugen. Het lopen over de rivierbodem vraagt te veel aandacht om er lang bij stil te staan. De zuidkant van het Brøggerschiereiland bestaat uit een aantal terrassen. Hier zijn enkele opgeheven standen achter elkaar zichtbaar. We komen op zeeniveau aan, niet ver van de hut in de Engelse Bocht. Daar koken we een maaltijd en trekken vervolgens verder naar de Stenahut op het Leinstrand.

GANZENONDERZOEK MAARTEN LOONEN

Op de avond van de twaalfde juli, als er geen bedrijvigheden meer zijn in Ny Ålesund zullen we Maarten Loonen assisteren bij zijn ganzenonderzoek. We gaan de ongeveer 150 brandganzen die op het meertje tegenover het café dobberen vangen.

Chrisje van Ek, Frits Steenhuisen, Maarten Loonen en twee ornithologen uit Jena zetten samen netten tussen het meertje en de fjord: de ganzen moet de pas naar zee afgesneden worden. Ze zijn in de rui en kunnen daardoor niet vliegen. Ze zullen, als ze zich in het nauw gedreven voelen, een uitweg naar de zee zoeken.

Terwijl de rest van de groep vanaf een afstand met kijkers volgt wat er gebeurt, loopt het Duitse ornithologenduo langzaam naar het midden van het meertje. De ganzen worden wat onrustig, ongetwijfeld ruiken ze onraad. Ze maken aanstalten zich te verwijderen – in de richting van het net. Langs de flanken lopen Chrisje, Frits en Maarten mee om de ganzen verder op te drijven naar het uitgespannen net. De meeste ganzen zien kans te ontsnappen, uiteindelijk blijken er 24 ganzen in de fuik gelopen te zijn. De onderzoekers laten

ze een uurtje met rust. Daarna worden ze één voor één gemeten en gewogen. Zelfs de secretaresse heeft een taak – ze mag de maten en gewichten noteren. Hans Ulrich neemt de ganzen onder handen voor een beetje bloed en de ornithologen tekenen de vleugelomvang na. Daarna draagt iemand de gans naar de fjord. Behoedzaam. Er is een duidelijk verschil te zien tussen degenen die gewend zijn met deze dieren om te gaan en degenen die dat niet zijn – in handen van de ornithologen voelen de ganzen zich zichtbaar veiliger.

Toen we in Ny Ålesund onze tenten opgezet hadden, deelde onze excursieleider ons mee, dat we een besmetting met het poolvirus hadden opgelopen. We zouden altijd terug willen naar de noordpool. Dat klopt. Ik vond het spijtig dat ik met de excursies van 1996, 1998, 2000 en 2002 alleen maar in gedachten mee kon gaan. Maar met het noordwaartsvirus dat ben ik gewoon geboren.

SUMMARY

When the Arctic Centre organized the first student excursion to Spitsbergen in 1994, the secretary wanted to be a part of it. The excursion is briefly described, with emphasis on two moments, the crossing of the Brøgger glacier and the assistance of the students with Maarten Loonen's study of geese.

LITERATUUR

Leo Vroman, *Manke Vliegen*, XXVII. Geciteerd uit *262 gedichten*. Amsterdam: Querido, 1974, p. 365.

Ko de Korte ringt een Zuidelijke Jager op Deception Island.